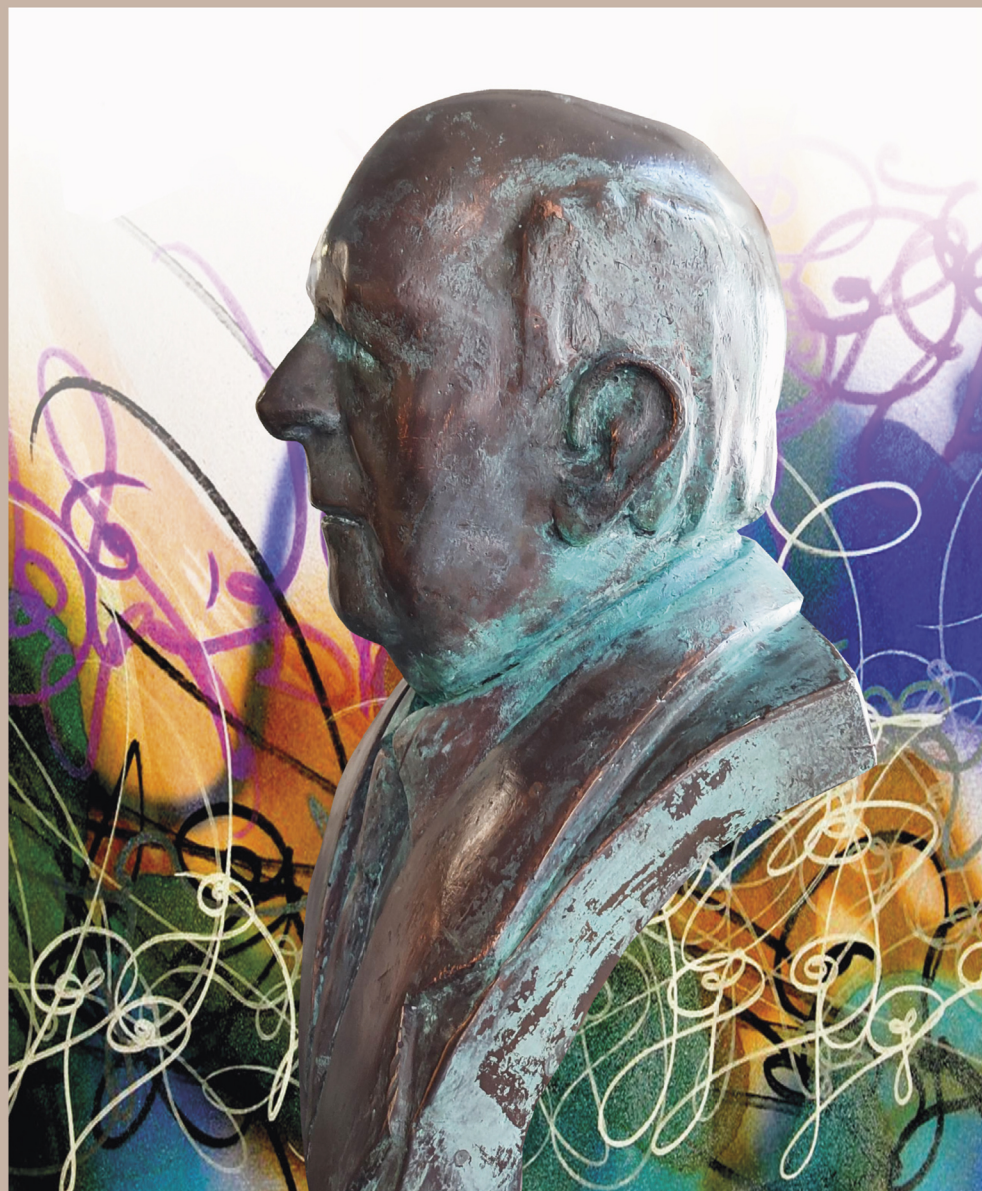

Escrits inèdits i dispersos

Germà Colón Domènech

ESCRITS INÈDITS I DISPERSOS

ESCRITS INÈDITS I DISPERSOS

GERMÀ COLÓN DOMÈNECH

UJI UNIVERSITAT
JAUME I

Castelló de la Plana, 2023

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT JAUME I. DADES CATALOGRÀFIQUES

Noms: Colón, Germà, 1928-2020, autor | Perea, Maria Pilar, 1960- editor literari | Universitat Jaume I. Publicacions, entitat editora

Escrits inèdits i dispersos / Germà Colón Domènech ; Maria Pilar Perea (ed.)

Descripció: Castelló de la Plana : Publicacions de la Universitat Jaume I. Servei de Comunicació i Publicacions, [2023] | Col·lecció: Fundació Germà Colón ; 23 | Textos en català i castellà | Inclou referències bibliogràfiques

Identificadors: 978-84-19647-00-9 (paper) | 978-84-19647-01-6 (pdf) | 978-84-19647-02-3 (ePub)

Matèries: Colón, Germà, 1928-2020 – Recull d'escrits | Filologia catalana | Filologia castellana

Classificació: CDU 081 Colón, Germà | CDU 811.134.1 | CDU 811.134.2 | THEMA CB 2ADC

Publicacions de la Universitat Jaume I és una editorial membre de l'UNE, cosa que en garanteix la difusió i comercialització de les obres en els àmbits nacional i internacional. www.une.es.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

© Del text: Germà Colón Domènech, 2023

L'edició d'aquesta obra ha estat a cura de Maria-Pilar Perea

© De la present edició: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2023

Il·lustració de la coberta: Amat Bellés i Roig, 2023

Edita: Publicacions de la Universitat Jaume I. Servei de Comunicació i Publicacions

Campus del Riu Sec. Edifici Rectorat i Serveis Centrals

12071 Castelló de la Plana

e-mail: publicacions@uji.es

<http://www.tenda.uji.es>

Amb la col·laboració:

ISBN paper: 978-84-19647-00-9

ISBN pdf: 978-84-19647-01-6

ISBN epub: 978-84-19647-02-3

DOI: <http://dx.doi.org/10.6035/GermaColon.23>

Dipòsit Legal: CS 372-2023

ÍNDIX

PREÀMBUL	11
I. CONFERÈNCIES I CURSOS	17
Unamuno creador de personajes agónicos (1989)	19
El mozárabe (1992)	31
Per la llengua literària del Renaixement (1993)	63
Nacionalismo y filología (1994)	81
Don Quijote (1994?)	115
De camins i encreuats (1995)	129
Léxico español y comentario filológico (1996)	147
Alguns noms de les nostres plantes (2002)	161
Afinidades y contrastes lingüísticos entre el español y el catalán (2004)	173
Relacions entre el català i l'aragonès (2012)	193
Els <i>Furs de València</i>	207
Els <i>Furs de València</i> (1992)	209
Els <i>Furs extravagants</i> (2007)	215
Al voltant dels <i>Furs de València</i> (2009)	221
Les Normes de Castelló	235
Les Normes del 32 (1995)	237
Les Normes de Castelló i la Societat Castellonenca de Cultura (2011)	247
Francesc de B. Moll i el <i>Diccionari català-valencià-balear</i>	253
Evocació de Francesc de Borja Moll (2003)	255
Una ullada al <i>Diccionari català-valencià-balear</i> d'Alcover i Moll (2003)	261
Recordant Francesc de B. Moll (2003)	273
Francesc de B. Moll, lexicògraf (2003)	279
II. ESTUDIS	291
Estudio y descripción etimológica del léxico de las palabras románicas: catalán (2001)	293
A propòsit del <i>Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana</i> de Joan Coromines (= DECat) (2008)	307

Lèxic del català antic (2011)	321
La correspondència entre Jakob Jud i Antoni M. Alcover (2019)	357
Presentació del vocabulario románico (?)	385
III. DIATOPISMES	399
Diatopismes del català.....	401
Introducció.....	401
Relació i anàlisi dels diatopismes	405
<i>Arena vs. sorra, 405</i>	<i>Arna / rusc vs. buc / vaso, casera, 405</i>
<i>Arribar vs. aplegar, 407</i>	<i>Anyell vs. corder, 407</i>
<i>Bregar vs. agramar, 408</i>	<i>Bressol vs. bres, 409</i>
<i>Celobert vs. desllunat / mompeller, 410</i>	<i>Clova / escorça vs. corfa, 410</i>
<i>Cornella vs. cucala, 411</i>	<i>Cuixot vs. pernil, 412</i>
<i>Desar vs. alçar / estojar, 412</i>	<i>Eixarcolar vs. birbar, 413</i>
<i>Eixugar vs. torcar, 414</i>	<i>Enemic vs. padrastre, 414</i>
<i>Entomar vs. empomar, 417</i>	<i>Escar vs. estall, 418</i>
<i>Escarola vs. endívia, 422</i>	<i>Escombrar vs. agranar, 423</i>
<i>Escorpi vs. alacrà, 424</i>	<i>Fel sobreixit vs. aliacrà, 424</i>
<i>Ficar al llit vs. colgar / gitar, 425</i>	<i>Figaflor vs. bacora, 425</i>
<i>Forc vs. eixem, 425</i>	<i>Fusell vs. eix, 426</i>
<i>Galleda vs. poal, 427</i>	<i>Garriga vs. carrasca, 428</i>
<i>Gla vs. bellota, 429</i>	<i>Gresol vs. cresol, 433</i>
<i>Guineu / guilla vs. rabosa, 434</i>	<i>Guix, algeps i ges, 434</i>
<i>Jonc vs. junc, 438</i>	<i>Llangardaix / lluert vs. fardatxo, 439</i>
<i>Llevadora vs. comare, 440</i>	<i>Llevat vs. rent, 440</i>
<i>Llobí vs. tramús, 441</i>	<i>Llombrígol vs. melic, 441</i>
<i>Llorigó vs. catxap, 443</i>	<i>Mandró vs. fona / bassetja, 445</i>
<i>Manllevar vs. amprar, 446</i>	<i>Mirall vs. espill, 446</i>
<i>Mongeta vs. fesol, 447</i>	<i>Mullar vs. banyar, 448</i>
<i>Mussol vs. urçol, 449</i>	<i>Pastanaga vs. safanòria, 449</i>
<i>Penellons vs. prunyons / sedes, 450</i>	<i>Rentar vs. llavar, 451</i>
<i>Seitó vs. aladroc, 452</i>	<i>Solter vs. fadri, 452</i>
<i>Sortir vs. eixir, 452</i>	<i>Tardor vs. primavera d'hivern, 453</i>
<i>Toldre / llevar, treure, 455</i>	<i>Ullal vs. clau, 455</i>
<i>Verola vs. pigota, 456</i>	<i>Xarampió vs. pallola / rosa, 457</i>
Conclusió.....	457

IV. NOTES	465
El sufix <i>-ot</i> i el cas de <i>pegot</i>	467
Informe sobre la denominació d'Alberic Alberique	471
La «troballa» de l'Alberti català	473
V. DISCURSOS I PARLAMENTS	475
1. Discursos d'agraïment	477
<i>Estudios de lingüística y filología española. Homenaje a Germán Colón</i> (1998) ..	477
Discurso con motivo de la jubilación (2000)	480
Homenatge de la revista <i>Saó</i> . <i>Germà Colón. La passió per la llengua</i> (2003) ...	481
Homenatge: <i>El deler per les paraules. Les aportacions de Germà Colón a la romanística</i> (2004)	483
Discurs amb motiu del vuitantè aniversari (2008)	486
Recepció de la Medalla d'Honor de la Xarxa Vives d'Universitats (2014)	488
Homenatge de la Universitat Catalana d'Estiu (2014)	490
Nomenament com a fill predilecte per l'Ajuntament de Castelló (2014)	493
<i>Homenatge a Germà Colón Domènech. Labor omnia improbus vincit</i> (2014) ...	495
Homenatge de la Universitat de Barcelona al Dr. Germà Colón (2014)	498
Medalla d'honor de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2016)	502
2. Parlaments	503
Universitat Jaume I. Fa quinze anys (2006)	503
Cessió a la Universitat Jaume I de la biblioteca de Germà Colón (2010)	505
Vint-i-cinc anys del Centre Públic de Formació de Persones Adultes Germà Colón (2013)	506
Fundació Germà Colón. Quinze anys al servei de la investigació (2018)	507
3. Discursos d'homenatge	509
Mossèn Josep Perarnau i l' <i>Arxiu de Textos Catalans Antics</i> (1994)	509
Arcadi Garcia i els <i>Furs de València</i> (1999)	515
Record de Manuel Sanchis Guarner (2006)	518
Josep Giner, filòleg valencià (2007)	522
Aina Moll (2010)	526
Presentació de Joan Veny. XXVI Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques (2010)	528
Vuitantè aniversari de Joan Veny (2012)	530
Lluís Revest (1892-1963), en el meu record (2013)	531

4. Presentacions d'activitats i de llibres	539
Tancament del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura	
Catalanes (AILLC) (1991)	539
Jornada de la Sociedad Suiza de Estudios Hispánicos (SSEH): «El español sefardí» (2000)	541
A l'entorn de l' <i>Entorn de la Història de la Llengua</i> (Joan Miralles) (2001) ..	543
<i>La cultura catalana en projecció de futur</i> (Josep Massot) (2005)	546
<i>Nuevo Tesoro Lexicográfico del Español (s. XIV-1726)</i> (2008)	550
<i>Poesía de la primera generación de la posguerra</i> (Santiago Fortuño) (2008) ..	553
<i>Paremiología romance. Los refranes meteorológicos</i> (2010)	558
La traducció (2010)	561
<i>Curial e Güelfa</i> (2013)	563
Referències bibliogràfiques	565
Índex de mots	593
Índex d'antropònims	601
Índex de topònims	615

PREÀMBUL

El llibre que el lector té a les mans aplega un conjunt d'escrits del professor Germà Colón Domènech, de tipologies i temes distints, que donen compte de l'amplitud dels seus coneixements i de l'extensió dels àmbits que va tractar. Alguns d'aquests textos restaren inèdits o es troben dispersos en diverses publicacions, i, per raó de seu interès, veuen ara la llum en aquest volum pòstum.

Els escrits constitueixen unitats individuals i, com a tals, s'han de llegir. Alguns són l'embrió de futures publicacions i d'altres són versions reduïdes d'altres articles ja publicats, però la seva edició té interès perquè en tots els casos s'hi exposen aspectes nous o aporten informacions complementàries.

El contingut del volum es divideix en cinc categories: 1) les conferències i els cursos, 2) els estudis, 3) els diatopismes, 4) les notes i 5) els discursos i els parlaments.

Dins de cada apartat, els textos s'han ordenat, quan ha estat possible, de manera cronològica, i, atès que és ben coneguda l'afirmació del professor Colón: «a ningún catalanohablante le cedo un ápice en pasión por mi lengua materna, pero pocos me superarán en admiración por la espléndida lengua española» (1989b, 10), no s'han separat, en la disposició dels articles, els que són redactats en català i en castellà. Preval sols, quan se sap, l'any de composició d'un escrit o de la seva darrera revisió.

L'apartat «Conferències i cursos» aplega dinou textos que tracten temes ben diversos i que foren redactats al llarg d'un període de més de vint anys: de 1989 a 2012. S'inicia amb la conferència «Unamuno creador de personajes agónicos», que el professor Colón va dictar a la Universitat de Basilea l'any 1989; a continuació, la controvertida qüestió de l'existència del mosàrab [«El mozárabe»] és tractada en una dissertació que tingué lloc el 1992 a Màlaga; a «Per la llengua literària del Renaixement», s'examina el paper d'Elio Antonio de Nebrija en la configuració del lèxic romànic a partir de la

traducció de les seves obres, en la conferència pronunciada a la Universitat de Girona el 1993, dins el marc del II Col·loqui Internacional Problemes i Mètodes d'Història de la Llengua; l'examen dels termes «nació» i «nacionalitat» des de les perspectives de les llengües romàniques [«Nacionalismo y filología»] és el tema d'una dissertació integrada en un curs d'estiu que es dugué a terme a Almeria l'any 1994; una interessant lliçó sobre *El Quijote* constituí el tema d'una ponència pronunciada en la cloenda d'un cicle de conferències dedicat a la Literatura èpica, que se celebrà a Basilea, probablement el 1994; l'anàlisi etimològica de diversos termes relacionats amb designacions associades amb l'excursionisme [«Sobre caminos i encreuats»] fou exposada en una conferència dictada en el quarantè aniversari del Centre Excursionista de Castelló, el 1995; la importància del comentari filològic, com a instrument que facilita la comprensió material d'un text en relació amb l'estudi del lèxic [«Léxico español y comentari filològic»], es destacà en el parlament que efectuà el 1996 a la Universitat Autònoma de Barcelona; l'anàlisi de diversos termes botànics [«Alguns noms de les nostres plantes»], partint de la seva presència en els llibres dels *Establiments*, fou l'objectiu d'una conferència pronunciada en les VIII Jornades d'Estudi, que tingueren lloc a Albocàsser, l'any 2002; el contrast entre el lèxic espanyol i el català pel que fa a la pertinença respectiva a un determinat sistema lingüístic [«Afinidades y contrastes lingüísticos en el español y el catalán»] es tractà a Madrid en una ponència llegida en el marc de la XVII Fira Expolingua el 2004; i l'anàlisi de les relacions lèxiques entre l'aragonès i el català [«Relacions entre l'aragonès i el català»] es presentà en una conferència dictada a la Universitat de Barcelona l'any 2012.

Pertanyen encara a la categoria de «Conferències i cursos» nou escrits que s'agrupen a partir de tres eixos temàtics: a) els *Furs de València* (amb tres conferències pronunciades, respectivament, els anys 1992 [«Els Furs de València»], 2007, en la presentació d'«Els Furs extravagants»; i probablement el 2009 [«Al voltant dels Furs de València»]); b) Les Normes de Castelló, amb sengles conferències sobre aquest tema, una dictada a Gandia [«Les Normes del 32»], possiblement l'any 1995, i una altra [«Les Normes de Castelló i la Societat Castellonenca de Cultura»], llegida a l'Institut d'Estudis Catalans el 2012; i, finalment, c) Francesc de B. Moll i l'Obra del Diccionari, aprofitant que l'any 2003 es commemorava el centenari del naixement d'aquest menorquí il·lustre, coautor, juntament amb Antoni M. Alcover, del *Diccionari català-valencià-balear*, i que integra quatre conferències que es pronunciaren a Alacant, València i Palma: «Evocació de Francesc de Borja Moll», «Una

ullada al *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll», «Recordant Francesc de B. Moll» i «Francesc de B. Moll, lexicògraf».

El professor Colón sentia gran admiració pels autors del *Diccionari català-valencià-balear*, en especial per Antoni M. Alcover, per mor dels vilipendis que aquest va sofrir, malgrat la tasca ímproba que dugué a terme al llarg de la seva vida. En relació amb la seva actitud reivindicativa, és interessant de recuperar el comentari que en va fer Francesc de B. Moll, en la segona part de la seva autobiografia *Els altres quaranta anys*, en explicar: «...quan Artur Bladé Desumvila en un «Fòrum humanístic» amb els universitaris de Basilea (1968) va gosar parlar de la «traïció» de mossèn Alcover, hagué d'ésser contradit raonadament pel professor Germà Colón, un dels filòlegs més benemèrits de l'expansió catalana a les universitats estrangeres. Per cert que Bladé digué als basilencs: «Mossèn Alcover feia un diccionari que va acabar el senyor Moll; no sé si n'han sentit parlar». I els basilencs somrigueren. De qui no havien sentit parlar, fins pocs dies abans, era del senyor Bladé».¹

És freqüent que alguns dels articles vagin acompanyats d'un annex que conté el corpus documental en què el Dr. Colón havia basat les seves investigacions. Aquesta voluntat d'il·lustració es desprèn de la següent afirmació, extreta d'un dels seus textos, en relació amb la imparcialitat que aporten els testimonis basats en els documents escrits, que són instruments indispensables per resseguir la història i l'evolució dels mots: «[e]s fundamental que para argumentar en asuntos que tienen hoy todavía implicaciones políticas o ideológicas nos basemos en la objetividad de los textos y no nos dejemos llevar por interpretaciones manipuladoras» (p. 95).

Cal tenir en compte que atorgar valor als textos a l'hora d'emprendre disquisicions de caràcter etimològic no havia estat, en el passat, un procediment gaire general i, atès que el lema del professor Colón a l'hora d'enfrontar-se als documents era: «primer comprendre, després analitzar», té tot el sentit el que expressa en la citació següent, que pertany a l'article «Léxico español y comentario filológico»: «Ha habido un cambio: hace pocos años, veinte o veinticinco, nadie se hubiera atrevido, ante un auditorio como el de hoy, acercarse a un texto y previamente examinar con lupa sus lexemas, si uno no quería verse tildado de “positivista” y hasta de “reaccionario”... Mostrarse realista conllevaba estos riesgos» (p. 145).

En la segona part del volum, l'apartat «Estudis» és compost de sis escrits, que se centren en la lexicografia i en l'estudi del lèxic. El primer, «Estudio y

1. Vegeu *Obres completes de Francesc de B. Moll. Memòries*, volum II. Palma: Editorial Moll, p. 559.

descripció etimològica del lèxic de las palabras románicas: catalán», redactat l'any 2001, veié la llum dos anys més tard en les pàgines de *Romanische Sprachgeschichte / Histoire linguistique de la Romania*, obra que ha tingut, malauradament, una difusió limitada. El segon estudi, «A propòsit del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines (= DECAT)», fou acabat d'escriure i de revisar l'any 2008, i constituïa un dels textos derivats de la commemoració del centenari del naixement del lexicògraf barceloní; d'aquest escrit, juntament amb el següent, «Lèxic del català antic», redactat l'any 2011, sembla que se'n preveu una futura publicació. El quart estudi, que el professor Colón redactà per a la miscel·lània que es preveia inicialment d'oferir, l'any 2020, al professor Antoni Ferrando [«La correspondència entre Jakob Jud i Antoni M. Alcover»], que finalment no fou enviat perquè la temàtica se'n va constrènyer, és un text del 2019. En darrer lloc, s'ha inclòs, pel seu interès, el treball «Presentación del vocabulario románico», un text de datació difícil, escindit en dues parts, el qual, per la riquesa de coneixements que aporta, mereix de ser inclòs en aquest volum.

Iniciat en l'estudi de les varietats vives de la llengua –d'aquí la seva tesi doctoral *El parlar de Castelló–*, l'anàlisi dels diatopismes o geosinònims, és a dir, la variació lèxica que presenta un mateix significat per raó de la seva variació geogràfica, tant des de les perspectives sincrònica com diacrònica, no va deixar d'ésser mai l'objecte del seu interès. El tercer apartat del volum, amb el nom de «Diatopismes», incorpora les breus monografies lèxiques, un total de 53, que acompanyen el projecte *Estratigrafia dialectal*,² obra que respon a un projecte conjunt, però en el qual el professor Colón, pel que fa a la història del lèxic, tingué una intervenció destacada. Atesos els avatars que de vegades experimenten les publicacions a Internet, per mor de llur manteniment i conservació, s'ha considerat la conveniència de publicar l'aplec de descripcions lèxiques en aquest volum.

El quart apartat, «Notes», recull tres escrits breus que abracen aspectes relacionats amb la morfologia derivativa: «El sufix *-ot* i el cas de *pegot*»; amb la toponímia: «Informe sobre la denominació d'Alberic | Alberique»; i amb l'edició de textos: «La 'troballa' de l'Alberti català», text que aparegué en el *El País* (València, el 14 de juliol de 2000) amb el títol «El 'hallazgo' del Alberti catalán». Atès que el Dr. Colón volia inicialment publicar-lo en un volum compilatori, i, probablement, per qüestions d'espai, no ho va fer, s'inclou ara en aquest llibre.

2. Vegeu <<http://www.ub.edu/lexdialgram/estratigrafia/html/pagina1.html>>.

En darrer lloc, l'apartat cinquè, «Discursos i parlaments», aplega trenta-dos textos breus, que es classifiquen, al seu torn, en quatre àmbits:

- 1) Discursos d'agraïment, els quals congreguen, entre altres, els parlaments de regraciament per la recepció de miscel·lànies o de guardons. En aquesta secció també s'inclou el discurs que pronuncià l'any 2000 amb motiu de la seva jubilació com a professor a la Universitat de Basilea;
- 2) Parlaments, que es dirigeixen a diverses institucions de Castelló i comprenen, entre altres, el que pronuncià el professor Colón l'any 2010 a la Universitat Jaume I per raó de la donació de la seva biblioteca;
- 3) Discursos d'homenatge a personatges il·lustres, com ara Arcadi Garcia, Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner o Lluís Revest, entre altres.
- 4) Presentacions d'activitats i de llibres, que recullen els parlaments dedicats, entre altres, a Josep Massot i Muntaner, amb motiu de la publicació, l'any 2005, de la miscel·lània homenatge que se li dedicà, *La cultura catalana en projecció de futur*, o de la presentació a Madrid, el 2008, del *Nuevo Tesoro Lexicográfico del Español (s. XIV-1726)*, de Lidio Nieto i Manuel Alvar.

Alguns d'aquests textos recullen també certs aspectes autobiogràfics, els quals, no sols donen compte de la figura de l'intel·lectual, de l'erudit i del savi, sinó que contribueixen a aproximar-nos-en la persona amb la gran humanitat i senzillesa que desprenia. No gens amic de compondre memòries ni autobiografies, el lector trobarà, tanmateix, en aquests escrits algunes pinzellades personals, petits retalls de vida, els quals es poden ampliar amb la consulta de les diverses entrevistes que es van fer al professor Germà Colón en diferents mitjans.³

El llibre es tanca amb tres índexs: de mots, d'antropònims i de topònims; i les referències bibliogràfiques recullen el conjunt d'articles i llibres citats en els diferents textos editats.

Ivo Andrić en el seu llibre *Un pont sobre el Drina* fa dir a un dels seus personatges: «els grans homes moren dues vegades: la primera, quan deixen el món; la segona, quan desapareixen les obres que han creat». El professor

3. Vegeu, per exemple, «Entrevista amb Germà Colón», dins *Germà Colón. La passió per la llengua*, València: Saó, 2003, p. 15-24; «Sempre lluitaré per la unitat de la llengua», *El Temps*, 990, 89-91; «Entrevista a Germà Colón», *Escola Catalana*, 425, 2006, p. 28-35; «Entrevista al professor Germà Colón», *Plançó*, 85, p. 2006, 3-7; «Germà Colón, un erudit filòleg», *Llengua Nacional*, 63, 2008, p. 37-39; o «Germà Colón, romanista», dins Xavier Serra, *Biografies parcials*, València: Editorial Afers, 2011, p. 145-173.

Colón s'immortalitzarà, sens dubte, a través de la seva obra escrita, tan plural i nombrosa, que sempre ens il·lustrarà i mai no desapareixerà.

A més de donar a conèixer, doncs, a les persones interessades el seus articles, que desprenen una profunda saviesa i un coneixement sòlid dels àmbits de la lexicografia, de l'etimologia, de la traductologia i de l'edició de textos, aquest volum vol ser un homenatge d'admiració i afecte a un castellanenc il·lustre que va estimar tant la seva terra com les paraules que la singularitzen, les quals amb tanta freqüència, com es pot constatar en les pàgines del volum, feia servir en els seus treballs.

Dedicades les seves recerques majoritàriament a l'estudi de la llengua antiga, el professor Colón expressa que «l'estudi amorosí dels vells texts també pot proporcionar molta satisfacció» (p. 127); és la mateixa satisfacció que esperem que obtindrà el lector amb la lectura dels seus escrits.

MARIA-PILAR PEREA
Juliol de 2023